

Ur *Internationalen* 19/1998

Eric Toussaint

Rwanda: Pengarna bakom folkmordet

Folkmordet i Rwanda 1994 var noga planerat av landets diktatur. Det var finansierat av Internationella Valutafonden, Världsbanken och västländer som Frankrike och Belgien, som också levererade vapen. Ordern om massakern utdelades av interimregeringen, som möttes på Franska ambassaden i Kigali. Nyligen tvingades de franska myndigheterna tillsätta en undersökningskommission för att granska Frankrikes roll i folkmordet i Rwanda. I Belgien har myndigheterna sen länge stått under hårt opinionstryck. Eric Toussaint förklarar bakgrunden.

1994 mördades på mindre än tre månader mellan 700 000 och 1 000 000 människor — den exakta siffran är okänd — för att de var tutsier eller misstänktes vara det. Även flera tusentals hutuer tillhörande befolkningsmajoriteten dödades. Det var politiska motståndare till regimen eller hutuer som vägrade delta i folkslakten.

Planerna på ett framtida folkmord tog sin början i tidigt 90-tal. Det var då presidenten Juvenal Habyarimana och hans anhang — som suttit vid makten i 20 år startade sin folkmordsideologi. En lära som likt den nazistiska kom att genomsyra hela staten, från dess högsta organ till de kommunala myndigheterna.

Vid 1993 års utgång stod så mordmaskineriet färdigt. Armén hade åttafaldigats mellan åren 1990-1993. Man hade 1992 inrättat ett hemvärn kallat ”de som strider tillsammans”, Interahamwe. Förbanden bestående av 200 till 300 beväpnade män var redo till aktion i var och en av Rwandas 146 kommuner. Namnlistor med ”opålitliga” hutuer, ”misstänkta” och ”äkta” tutsier låg klara. I huvudstaden Kigali var förberedelserna än mer välgjorda. Kommunala tjänstemän hade målat rött kors på vissa hus medan man målat grönt kors på andra. ”För folkräkningen” hade man svarat en undrande befolkning. I förberedelserna ingick även Frihetsradion, senare ökad som Dödens Radio, och Television Mille Collines. Bägge stationerna låg intill presidentpalatset och fick sin el därifrån.

Mördandet började 1992

Mördandet började i praktiken redan 1992. Året därpå hade 2 000 mördats.

Mordaktionerna följde alltid samma schema. Man hade förberedande sammankomster där målen fastställdes och bensenbomberna, vapnen och fordonen delades ut. Ofta i närvaro av höga myndighetspersoner eller med presidenten och hans hustru närvarande. Aktionerna beskyddades av polis och militär, som spärrade vägar och slog ihjäl eventuella vittnen.

Det rwandiska Förbundet för mänskliga rättigheter publicerade i januari 1993 en rapport där man slog fast att ”förutsättningarna för ett folkmord ligger klara”. Det var vid denna tid som Habyarimanas diktatur åtnjöt det vidaste internationella stödet.

Fransk rådgivning

Myndigheterna i Frankrike var allt annat än passiva åskådare till vad som skedde och skulle ske i Rwanda. Hemvärdet Interahamwe utbildas av franska militärer. Janvier Afrika som själv deltog i mördandet i början av 90-talet säger att ”Interahamwe-hemvärdet tränades av två franska militärer... Fransmännen lärde oss att hålla fast folk och hur vi skulle binda dem... De fanns också på folkbokföringen i centrala Kigali där torterandet skedde... Kort efter träningsfasen, i början av 1992, började mördandet men det hindrade inte fransmännen från att fortsätta sin rådgivning”.

Eric Gillet, en belgisk advokat, har berättat att uniformerade fransmän var närvarande när fångar förhördes, från och med 1991.

Fransmännens stöd till Habyarimanaregimen går tillbaka till 1975 då den franske presidenten Valéry Giscard d'Estaing undertecknade ett militärt samarbetsfördrag. Innan dess ingick inte Rwanda i den franska intressesfären utan landet var knutet till sin gamla kolonialmakt Belgien. Det var också från Belgien som den rwandiska armén fått sitt militära bistånd, något som pågick ända tills folkmordet bröt ut den 7 april 1994.

Elyséepalatsets förbindelser

Militärhjälp från Frankrike ökade kraftigt sedan rebellarmén Rwandiska patriotiska fronten (FPR) gått till offensiv i oktober 1990. President François Mitterrand sände omedelbart kommandosoldater till stöd åt presidenten Habyarimana och för att evakuera utlänningar. Colette Braeckman skriver i sin bok om Rwanda att ”De utomordentliga relationer som fanns mellan den franske presidentsonen Jean-Christophe och Jean-Pierre, son till den rwandiska presidenten som hade Mobutus välsignelse, gjorde resten. I synnerhet som den franske presidentsonen var den som styrde Afrikalobbbyn i Elyséepalatset”.

De franska militärerna, 1 000 personer, bet sig fast i Rwanda och räddade mellan oktober 1990 och 1993 skinet på Habyarimana och hans styre ett flertal gånger. Man var i Paris väl medveten om utvecklingen i Rwanda. Men man blundade för vad som skedde. Önskan att förstärka det egna inflytandet i regionen var starkare än något annat. Då Habyarimana undertecknade ett stillestånds- och maktövergångsavtal med FPR-rebellerna i januari 1993 gav Mitterrand honom sitt fulla stöd. Fast i verkligheten bävade Mitterrand för avtalets konsekvenser då det skulle betyda en minskning av det franska inflytandet. Och, säger Braeckman, ”som det sas i Elyséepalatset så kommer ambassaden aldrig att följa de diplomatiska uttalandena om mänskliga rättigheter. Istället utökade man kontakterna med regimen radikaler”.

Då president Habyarimana tillsammans med sin burundiska kollega störtade i en flygplansolycka den 6 april 1994, på hemväg från underhandlingar i Dar es Salaam, togs detta till intäkt för att starta slakten. På några timmar undanröjdes hundratals politiska oppositionella i de egna leden och de avrättades efter en noggrant utarbetad plan. Hemvärdet mördade också statsministern inklusive de belgiska kommandosoldater som försökte beskydda honom. Ledningen för UNAMIR, den FN-militärenhet som hade befälet över de utländska trupperna i Rwanda, lät mördandet ske. Den nyinvalda interimregeringen höll därefter sina sammankommanden på den franska ambassaden. Det var härifrån som ordern gavs att döda de politiska motståndarna och att sätta igång folkmordet.

Mördandet tog slut först i juni 1994 då rebellarmén FPR intog Kigali. Men då hade närmare en miljon människor mördats.

Tio veckor efter att folkmordet börjat ingick Frankrike ett avtal med den rwandiska armén om skydd för att undkomma till Kongo-Zaire. Det var under denna operation ”Turquoise” som hundratusen civila fördes med som gisslan.

De internationella bankerna

Det är således av största vikt att syna hur de internationella finansinstitutionerna, som var de största långgivarna åt regimen Habyarimana, kom att påskynda det händelseförlopp som ledde till ett av efterkrigstidens största folkmord. Deras inflytande tas oftast inte upp när den rwandiska krisen ska förklaras.

Det är endast ett fåtal debattörer som lyfter fram ansvaret hos Bretton-Woodsinstitutionerna. Flera debattörer, ofta förbundna med frivilligorganisationer, söker istället neutralisera den

kritik som riktats mot Världsbanken och den Internationella Valutafonden.

I början på 80-talet då den så kallade tredje världens skuldskris bröt ut, hade Rwanda likt grannlandet Burundi få skulder. Men medan Världsbanken och IMF överallt i världen ströp sin lånepolitik skedde det omvända visavi Rwanda. Krediter som till exempel frystes inne för det sandinistiska Nicaragua växte till enorma summor för Habyarimanas Rwanda. Lånesäkerheten såg Världsbanken och IMF i diktaturen. Den var en garanti för att pengarna inte anslogs till demokratiska reformer.

Och Habyarimana fick aktivt stöd från västmakter såsom Belgien, Frankrike och Schweiz. Rwanda utvecklades till ett regionalt hinder för sociala framsteg. Landet gick ett helt annat öde till mötes än den självständiga samhällsutvecklingen som pågick i grannlandet Tanzania.

Under åren 1980 till -94 då Rwanda fick de enorma lånen snodde Habyarimana åt sig en anseelig del. Egentligen var lånen avsedda för att integrera Rwanda i världsekonomin, främst exportprodukterna såsom kaffe, te och tenn. Och exportsatsningen tycktes falla väl ut fram till 80-talets mitt. Då störtök priset på tenn, tätt följt av ett kraftigt prisfall på kaffe och te. När kaffekartellen strax därefter bröts upp på USA:s initiativ blev Rwanda det landet som kom att drabbas värst.

Strukturanpassning

De internationella lånen kom därmed att bli medlen som förberedde och underlättade folkmordet. Några veckor innan rebellarmén FPR gick till offensiv i oktober 1990 slöt Rwanda ett strukturanpassningsavtal med IMF och Världsbanken. Strax därefter skrevs den rwandiska francens värde ner med 67 procent. Världsbanken å sin sida gav kortfristiga krediter så att Rwanda kunde fortsätta importera. Men lånens storlek kom att rubba betalningsbalansen. Priset på importprodukter steg kraftigt, exempelvis steg bensinpriset med 79 procent. Statens inkomster ökade dock via de större tull och momsinkomsterna. Pengar som användes till krigsmaterial.

Och medan priset på importvaror steg sänktes producentpriset på kaffet. Det var ett krav som Internationella Valutafonden hade ställt som lånevillkor. Resultatet blev konkurs för hundratusen småproducenter. Det var bland dessa proletariserade kaffeodlare och bland städernas fattiga som Interahemwe-hemvärnet och armén kom att rekrytera sina soldater. Samtidigt igångsattes den nyliberala politik som Bretton-Woods-institutionerna föreskriver: ökad moms och indirekta skatter, minskade skatteavdrag för hushållen, minskade krediter till småbrukare och minskad företagsbeskattning. Anpassningsprogrammet omfördelade också statsutgifterna. Förvaltningen skars ner, lönestopp infördes och stats- och kommunanställda avskedades.

Världsbanken gav även regeringen rätt att kvitta sin import med gamla fakturor, och det ökade möjligheterna att finansiera vapeninköpen. Militärutgifterna fyrdubblades mellan 1990 och 92 och man sökte på allt sätt dölja vapenimporten. Sedan delegationer från Världsbanken och IMF hotat med att dra in krediterna ifall vapenimporten ökade, övergick regeringen till regelrätta täckningsaktioner. Arméfordon bokfördes på transportministeriet, militärens bränsle bokfördes på hälsovården och så vidare. 1993 stoppade Världsbanken lånen men inga hinder lades för de stora banktillgångar som Habyarimana-regimen hade i världens storbanker och som låg redo för fortsatta vapeninköp.

Sociala spänningar

För att folkmordet skulle kunna genomföras räckte det inte med en mördarregim. Det var nödvändigt med ett folk som var så utarmat och fattigt att det åtog sig jobbet. Det fanns det i Rwanda. 90 procent av befolkningen levde på landsbygden och av jordbrukarna ägde 20 procent endast en jordplätt på ett halvt hektar. Från 1982 till 1992 utsattes landsbygden för en allt större fattigdom. Å andra sidan skedde det en rikedomshöjning i landet. Enligt

professor Jef Maton tillskansade sig den rikaste tiondelen 20 procent av nationalinkomsten 1982. Tio år senare tog den 41 procent, 1993 tog den 45 procent och 1994 tillägnade den sig hela 51 procent. Världsbankens och IMF:s politik tillsammans med sammanbrottet för kaffepriset ledde alltså till katastrofala följder.

Penningmånglarna

Rwandas viktigaste vapenleverantörer var Frankrike, Belgien, Sydafrika, Egypten och folkrepubliken Kina. Kina levererade 500 000 machetes. Egypten, vars biträdande statsminister med ansvar för afrikanska angelägenheter var ingen mindre än den blivande FN-ordföranden Boutros Boutros Gali, gav räntefria krediter till ett värde av 6 miljoner dollar. Sedan folkmördandet brutit ut och FN infört ett vapenembargo den 11 maj 1994, fortsatte ändå Frankrike och det brittiska företaget Mil-Tec att sända vapen till Rwanda via Goma i Kongo-Zaire. Och sedan Kigali fallit för FPR:s rebelltrupper togs höga myndighetspersoner emot i Elyséepalatset i Frankrike. Den rwandiska regeringen i exil tog med fransmännens hjälp med sig riksbanken till Goma i Kongo-Zaire. Därifrån fortsatte de att betala vapenköpen till och med augusti 1994. Privatbanker som Belgolaise, Generale Bank, BHP, Dresdner Bank... omsatte betalningsorderna och såg till att finansiärerna för folkmordet fick pengarna tillbaka.

Idag uppgår Rwandas utlandsskuld till 1 miljard dollar, och nästintill hela skulden är ett verk av regeringen Habyarimana. Från och med 1998 måste landet betala 155 miljoner dollar per år till långgivarna. Det är framför allt till Världsbanken och IMF.

Är det acceptabelt att de överlevande ska betala för de vapen som dödade deras familjer, vänner och bekanta?

Fakta om Rwanda

Befolkning ar 7,5 miljoner. 95 procent av befolkning lever under fattigdomsgränsen. 20 procent av odlingsjorden ligger i träda. Jordbruksproduktionen ligger 38 procent under sin normala avkastning. 80 procent av boskapen är borta. Det finns 220 000 föräldralösa barn och 100 000 gatubarn. Världsbanken förutspår att kaffepriset, som är Rwandas viktigaste exportprodukt, kommer att sjunka med 35 procent under 1998.

Artikeln ursprungligen publicerad i *Kodewes-tijdschrift* nr 19. (1997, Brussel). Nothänvisningarna har utelämnats men den intresserade kan läsa C. Braeckman. *Rwanda, Histoire d'un génocide*. Paris: Fayard, 1994. M. Chossudovsky. IMF-World Bank policies and the Rwandan Holocaust” i: *Third world Resurgence* nr 52 (1994). C. André Udry & J-F Marquis. Le Rwanda: escamotage ou rouerie? i *Dossier CADTM* nr 6-7 (1992) (Bruxelles). Jef Maton. *Développement économique et social au Rwanda entre 1980 et 1993*. Gent: Rijksuniversiteit Gent, 1994 samt M-C Nduhungirehe. *Les programmes d'ajustement structurel. Spécificité et application au cas du Rwanda*. Louvain-la-Neuve: Université Catholique de Louvain, 1995.

Översättning och bearbetning: Per-Erik Wentus.

Lästips

Ryszard Kapuściński: [Föreläsning om Rwanda](#)

Eric Toussaint: [Rwanda och folkmordets finansiärer](#)

Peter Widén: [Rwanda och kristdemokraterna](#)